

Eugeniusz Kwieciński

**Historia harcerstwa w Leżajsku do 1949 r.
(próba zarysu)**

Leżajsk 2018

26 lutego 1911 na spotkaniu członków największych organizacji młodzieżowych została podjęta decyzja o stworzeniu skautingu na ziemiach polskich, a już 21 maja 1911 r. powstała Komenda Skautowa we Lwowie. Na tej bazie w kraju zaczęły powstawać drużyny skautowe. Dnia 12 lipca 1913 r. nauczyciel Szkoły Męskiej w Leżajsku, Jan Kubas, założył przy Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” 1 Drużynę Skautową w Leżajsku. Oprócz założyciela i pierwszego drużynowego - Jana Kubasa w skład drużyny weszli nauczyciel Leonard Serafin, który został zastępcą drużynowego oraz 13 uczniów Gimnazjum w Leżajsku. Zbiórki drużyny poświęcone musztrze, pierwszej pomocy, łączności itp. Odbywały się w terenie, a przy złej pogodzie - w sali leżajskiego magistratu. Kres działalności drużyny położyła prawdopodobnie I wojna światowa, która wybuchła w 1914 r. lub przejście skautów do „Strzelca”.

W raporcie za czas od 12 lipca 1913 r. zaznaczono, że członkami drużyny zostało 6 uczniów I klasy oraz 7 II klasy gimnazjum. Zachowało się sprawozdanie kierownika Miejskiego Gimnazjum Realnego w Leżajsku za rok szkolny 1912/13 z wykazem imiennym uczniów w I i II klasie.

Można przyjąć, że 13 z nich należało do drużyny. Również z tej listy udało się wydzielić 15 osób, które należały do Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). W zbiorach leżajskiego regionalisty Juliusza Ulasa Urbańskiego znajdują się wspomnienia Adama Kisielewicz, pokazujące czasy przed wybuchem I wojny światowej: „...Urodziłem się w Leżajsku w 1902 r , jako syn Józefa i Józefy z Raźnikiewiczów –Kisielewiczów. Mając 9 – 12 lat, zapamiętałem „ Strzelców ‘, późniejszych legionistów leżajskich, brygadiera Józefa Piłsudskiego, którzy przed pierwszą wojną światową organizowali swoje ćwiczenia bojowe w lasach klasztornych i nad rzeką Sanem. Do tych ćwiczeń werbowali chłopców od 9- 14 lat, którzy w ćwiczeniach bojowych odgrywali rolę Moskali, jak wówczas nazywano Rosjan – zaś „ Strzelcy” Polaków walczących z Moskalami. Wymienieni poniżej Strzelcy kazali nam dobrze ukryć się w lesie lub w łozinach nad rzeką Sanem a sami mieli nas szukać i atakować. ...”¹ Wśród nich mogli być przyszli skauci, a późniejsi członkowie POW². Dlatego z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że któryś z nich należał do I Drużyny Skautowej w Leżajsku:

1. Baran Józef ur. 18marca 1899 r. zm. 29 kwietnia 1969 r.
2. Bauer Kazimierz ur. 17 lutego 1899 r. zm. 20 października 1943 r.
3. Bęben Karol ur. 4 listopada 1899 r. (zmienił nazwisko na Bryszewski)
4. Cisek Stanisław ur. 1 czerwca 1900 r. zm 17 maja 1924 r.
5. Dziadecki Antoni ur. 30 marca 1899 r. zm 24 września 1939 r.
6. Dziadecki Władysław ur. 3 czerwca 1901 r.
7. Kazak Józef ur.24 marca 1900 r.

1 Za: <http://www.lezajskhistoria.pun.pl/viewtopic.php?pid=2060#p2060> (dostęp 27.12.2018 r.)

2 Almanach Leżajski

8. Kijas Zygmunt ur. 4 marca 1901 r.
9. Kwieciński Zygmunt ur. 7 października 1899 r. zm. w obozie 30 kwietnia 1945 r.
10. Muskus Józef zm. 30 września 1919 r.
11. Ordyczyński Marian ur. 19 sierpnia 1899 r. zm. 18 stycznia 1989 r.
12. Romański Michał ur. 13 września 1899 r. zm 2 grudnia 1946 r.
13. Sośnicki Kazimierz ur. 24 listopada 1900 r. zm. w Pszczynie
14. Walania Edward ur. 11 października 1899 r. zginął w Charkowie w 1940 r.
15. Zawilski Jerzy ur. 2 marca 1901 r. zm na Śląsku

Drużyna skautowa składała się z dwóch zastępów. W pierwszym pod koniec 1913 r. było jedynie 4 skautów, ponieważ jeden wyjechał, a drugi został czasowo zawieszony ze względu na „... krnąbrne zachowanie się wobec przełożonych...” Drugi zastęp liczył w tym okresie 7 członków.

Zbiórki podzielone były na:

- a) „normalne”, które trwały dwie godziny i odbywały się w sali magistratu lub na boisku w gimnazjum. Tu w rubryce „kto prowadził” jest dopisek Topolski i Hamielec. Aleksander Topolski był nauczycielem w gimnazjum w Leżajsku, a po wybuchu I wojny światowej przeniósł się do gimnazjum w Chrzanowie. Wykładał fizykę, matematykę, geografę, chemię i gimnastykę.
- b) Ćwiczenia polowe – odbywały się w zastępach i było ich 37 w tym okresie, czyli do końca 1913 r.
- c) pogadanki – odbywały się całą drużyną i było ich 12

W tym okresie odbył się jeden egzamin z umiejętności skautowych, do którego przystąpiło 8 osób.

Kadrę drużyny tworzyli:

1. drużynowy – Jan Kubas, nauczyciel, zastępca naczelnika Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Leżajsku (istniejącego w tym mieście od 1903 r.) członek tegoż w 1913 r. od 8 lat. W skautingu był 1 rok. W „Schematach Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim” występuje nauczyciel Jan Kubas w 1906 w Krzemienicy, w 1907 w Strażowie, w 1908 w Czarnej, a w 1909 w Węgliskach.
2. zastępca drużynowego Leonard Serafin ur. 6 października 1889 r w Leżajsku zm. 25 stycznia 1969 r., nauczyciel, członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w 1913 r. od 4 lat. Oprócz Leżajska uczył również w szkołach ludowych we Wierzawicach i Hucisku. Podczas wojny przebywał we Wiedniu. W 1914 r. żeni się z nauczycielką Zofią Delkiewicz.

Drużyna podejmowała akcje zarobkowe np. dzień kwiatowy, z którego środki przeznaczono na zakup ekwipunku skautowego.

Zakres tematów poruszanych na zbiórkach nie odbiegał zbytnio od dzisiejszych. Poznawano musztrę, pierwszą pomoc, pionierkę obozową, podchodzenie, gry na spostrzegawczość.

Działalność harcerska po I wojnie światowej została reaktywowana dopiero w 1930 r.³ kiedy to dyrektorem Gimnazjum Miejskiego w Leżajsku został Ksawery Bułkowski (ur. w 1879 r.) uczący wcześniej m.in. w Białej, Stryju, Tłumaczu, a do gimnazjum przeniósł się z Łańcuta Tadeusz Krasucki (ur. 23 grudnia 1914 r. w Tomaszowcach zm. 9 kwietnia 1977 r. w Leżajsku). W łańcuckim gimnazjum w tym okresie istniała drużyna im. Stefana Czarnieckiego, posiadająca 43 członków, zgrupowanych w 4 zastępach. Drużyna ta prowadziła gromady zuchowe w szkołach podstawowych w Łańcucie i Krzemienicy, liczące ponad 100 zuchów.

Łańcut i Leżajsk wchodziły wtedy w skład hufca Przeworsk, gdzie komendantem był druh inż. Wilhelm Chwałek (ur. 9 października 1888 r. w Dębicy zm. 19 lutego 1965 r. w Przeworsku). Drużyna powstała we wrześniu 1930 r. Jej opiekunem został rozpoczynający pracę w gimnazjum w Leżajsku nauczyciel matematyki, fizyki i chemii, wywodzący się z prastarej leżajskiej rodziny, Stanisław Tadeusz Gdula⁴ (po wojnie -od 28 stycznia 1945 r. członkiem tej samej drużyny został najstarszy syn profesora, również Stanisław)

3 Historia harcerstwa z lat 30tych została oparta o cykl artykułów hm. Ryszarda Koziola publikowanych w „Biuletynie harcerskim w 2012 r.

4 Ur. 14 października 1905 r w Leżajsku. Pochodził ze starego leżajskiego rodu Gdulów. Historia tego rodu jest przykładem awansu społecznego, jaki dokonał się w ostatnim stuleciu. Jego dziadek Atanazy Gdula urodzony w 1844 roku w Leżajsku był murarzem budowlanym, wysoce cenionym specjalistą sztukaterii. Ojciec profesora (również) Stanisław Gdula urodzony w Leżajsku, po ukończeniu szkoły technicznej, jako geodeta o specjalności: geodeta górnictwa naftowego, pracował przez całe swoje zawodowe życie w Borysławiu. Po ukończeniu Szkoły Podstawowej w Borysławiu zamieszkał u swojej ciotki Tekli Larendowicz w Leżajsku. W 1924 roku ukończył egzaminem dojrzałości Gimnazjum Realne w Leżajsku. W latach 1924-1929 studiował na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Po tym przez rok pracował jako prywatny nauczyciel w rodzinie hr. Dzieduszyckiego. Od 1 września 1930 roku został powołany na nauczyciela matematyki,, fizyki i chemii w 8-klasowym Gimnazjum im. Bolesława Chrobrego w Leżajsku.

W 1934 roku zwiiera związek małżeński z Jadwigą Romańską absolwentką Leżajskiego Gimnazjum. Przed wojną młodzi małżonkowie między innymi wynajmują mieszkanie w domu państwa Deców przy ulicy Koszykarskiej. Gdy wybuchła wojna mieszkali w bursie gimnazjalnej przy stacji kolejowej, gdzie Stanisław Gdula był wychowawcą mieszkających tam gimnazjalistów. 11 listopada 1939 roku został aresztowany wraz z innymi profesorami w więzieniu w Rzeszowie. Po powrocie z więzienia jako jeden najmłodszych , przed wybuchem wojny nauczycieli Gimnazjalny, w ogromnym poczuciu patriotycznego obowiązku podejmuje się organizacji Tajnego Nauczania na poziomie szkoły średniej w Leżajsku. Działal pod konspiracyjnym pseudonimem LECH. W tym okresie czasy zamieszkuje wraz z najbliższą rodziną żony w domu rodzinnym Romańskich przy ulicy Mickiewicza 24 [aktualnie 32]. Gdzie pod schodami na strych domu przez cały czas okupacji, była ukryta ok. połowa uratowanego księgozbioru biblioteki Gimnazjalnej. Poza tym w domu tym również odbywały się lekcje, części kompletów Tajnego Gimnazjum. Z tego względu przez cały czas okupacji wszyscy mieszkający w tym domu żyli dosłownie jak na beczce prochu. Bo w każdej chwili mogła zdarzyć się rewizja gestapo i całej mieszkającej z nim rodzinie groziła, co najmniej wywózka do obozu w Oświęcimiu.

Wycofywanie się wojsk hitlerowskich z Leżajska oraz wyzwolenie miasta przeżywał wraz z rodziną ukryty w piwnicy pod warsztatem matki-Zofii Romańskiej. Gdy już ucichła koło domu strzelanina wyszli z piwnicy i przez okno domu mogli obserwować pierwszych radzieckich żołnierzy kierujących się w stronę rynku. Na drugi dzień już całe ulice zwalone były wojskiem radzieckim. A potem na podwórku domu Romańskich stacjonował jakiś? zmotoryzowany oddział radziecki. Dowódca tego oddziału wyglądający na Gruzina, okazywał bardzo wiele życzliwości. W końcu wojska radzieckie przewały się przez Leżajsk i zaczęła się organizacja normalnego życia.

1 września 1944 roku został kierownikiem leżajskiego gimnazjum, a 4 stycznia 1945 r mianowano go na dyrektora szkoły. Udało mu się w tym okresie czasu, ściągnąć do Leżajska i zatrudnić w Gimnazjum bardzo wielu wspaniałych nauczycieli, którzy zmuszeni byli do repatriowania się z kresów wschodnich, głównie ze okręgu Lwowskiego. W tym czasie Stanisław Gdula otrzymał mieszkanie służbowe w lewym skrzydle zespołu budynków gimnazjalnych. Z Leżajska rodzina musiała wyjechać w 1949 roku. Potem mieszkali kolejno w Stalowej Woli i w Nisku. Stanisław Gdula zmarł w 1960 roku. Podczas konferencji w szkole, dostał wylewu krwi do mózgu, stracił przytomność i po czterech

Zebranie organizacyjne odbyło się z udziałem instruktora Komendy Głównej Hufca w Łańcucie, druha Stanisława Adamczyka. Zainteresowanie harcerstwem było bardzo duże, wkrótce drużyna liczyła ponad 40 członków. Na bohatera harcerstwa wybrali Tadeusza Kościuszko.

W drużynie działało 4 zastępy: Wilków, Czajek, Bobrów, Lisów, a zastępowymi byli odpowiednio Józef Dręga (ur. 19 marca 1914 w Leżajsku, syn listonosza), Bronisław Śnieżkowski (ur. 24 marca 1915 w Lipniku, syn Grzegorza - emerytowanego wachmistrza żandarmerii, a później policjanta oraz działacza leżajskiego podziemia), Jan Marciniec, Alojzy Hawryłowicz. Zastępowi rekrutowali się ze starszych uczniów, przeszkolonych przez drużynowego Krasuckiego. Zbiórki zastępowych odbywały się raz w tygodniu, a całej drużyny raz w miesiącu.

Plan pracy podporządkowany był zdobyciu stopnia młodzika, co kończyło się złożeniem Przysięgi Harcerskiej. Odbyło się to na hufcowym biwaku w Zmysłówce, gdzie komendant hufca Przeworsk, podharcistrz Wilhelm Chwałek, odebrał uroczyste przysiężenie przy harcerskim ognisku od ok. 100 osób. Wioska ta była później często celem wyjazdów leżajskich drużyn.

Po roku działalności 10 osób, najbardziej wyróżniających się w pracy drużyny, zostało wysłanych w lipcu 1931 r. na obóz hufca w Handzlówce k. Łańcuta w lasach Potockiego. Komendantem obozu był druh Bronisław Kopec, a oboźnym i zarazem kucharzem druh Zygmunt Bauer (11. 04. 1906 - 31. 12. 1958 r., brat domniemanego skauta z 1913 r., Kazimierza). Harcerze wrócili z obozu ze stopniami wywiadowcy.

W nowym roku szkolnym druh Tadeusz Krasucki zrezygnował z funkcji drużynowego ze względu na przejście do klasy maturalnej.

Nowym drużynowym został Stanisław Rejman, który razem z uczestnikami obozu w Handzlówce utworzyli Radę Drużyny. Przybocznym został zastępowy "Wilków" - Józef Dręga, a gospodarzem zastępowy "Bobrów" - Jan Marciniec. Funkcję świetlicowego i sklepikarza objął zastępowy "Lisów" - druh Alojzy Hawryłowicz. Nowymi zastępowymi zostali: Zbigniew Larendowski (ur. 15 października 1916, syn organisty), Walerian Trybka, Mieczysław Ćwikła (ur. w Kuryłówce, po maturze wyjechał do Wielkiej Brytanii), Ludwik Furdyna (ur. 1 sierpnia 1918, syn listonosza). W skład rady drużyny weszli również: drużynowy II drużyny męskiej im. Bolesława Chrobrego przy Męskiej Szkole Podstawowej w Leżajsku, były zastępowy zastępu

"Czajek" - Bronisław Śnieżkowski oraz jego przyboczny druh Tadeusz Kurowski (ur. 15 października 1919r. - 1980).

Drużyna organizowała również imprezy dla mieszkańców Leżajska np. ogniska harcerskie odbywające się w Lesie Klasztornym na tzw. "Bagienku", na które przychodziła ludność z odległych przedmieść: Podolszyn, Zmulisk, czy Podzwierzyńca.

W późniejszych latach organizowali również przedstawienia teatralne, z których dochód przeznaczono na np. proporce zastępów czy urządzenie Świetlicy Harcerskiej i harcerskiego sklepiku szkolnego.

Czynnie uczestniczono również w życiu Leżajska. Poniżej widzimy ich na uroczystościach z okazji 3 maja w 1933 r. na Placu Mariackim

Wielkim wydarzeniem była również manifestacja antyhitlerowska jesienią 1933r.⁵

Drużyna cały czas się rozwijała. Próbowano zorganizować przy niej samodzielny zastęp wodniaków, składający się z młodzieży starszych klas gimnazjum. Zastępowym został Henryk Jakubiec (ur. 30 czerwca 1913r., syn murarza). Jeden z członków zastępu - Eugeniusz Larendowicz (ur. 16 grudnia 1913 - zm. 29 listopada 2011r. w Kanadzie. Przeszedł szlak bojowy w brygadzie gen. Maczka) wykonał samodzielnie kajak jednoosobowy, nazwał go "Gnom". Był to jedyny sprzęt

5 Wspomina Zbigniew Larendowicz: „W pełnej konspiracji wykonaliśmy podświetlany transparent z napisem: „PRECZ Z HITLEREM”. W ustalonym dniu – a była to sobota – o oznaczonej godzinie, grupa zaufanych zebrała się w tzw. „Niemieckich Dołach”, skąd ze śpiewem wyruszone w kierunku ratusza miejskiego. Po dojściu do rynku, grupa manifestantów urosła do pokażnej ilości. Dołączali wszyscy, którzy zorientowali się jaki jest cel tej manifestacji. Wśród uczestników nie brak było miejscowych Żydów i Rusinów. Po dojściu do ratusza miejskiego, ogniste przemówienie wygłosił druh drużynowy Stanisław Rejman, po czym pochód ruszył na tzw. „gazon” tj. plac przed gimnazjum. Tak się złożyło, że o tej porze (wieczorem) w gimnazjum odbywało się towarzyskie spotkanie uczniów jednej z klas tzw. „herbatka”. Obecny tam wśród niemal całego grona nauczycielskiego dyrektor gimnazjum Ksawery Bułkowski - zorientowawszy się co się dzieje – wyszedł na prowizorycznie przygotowaną mównicę z ławek szkolnych i wygłosił przemówienie, którym rozpałił serca i umysłu zebranych manifestantów. Zebrani – wśród gromkich okrzyków i śpiewu pieśni patriotycznych, wojskowych i harcerskich – wyruszyli zorganizowanym pochodem w kierunku klasztoru, obok którego znajduje się pomnik poległych powstańców i uczestników I wojny światowej. Nie wiadomo skąd samorzutnie zebrali się członkowie dętej orkiestry gimnazjalnej, a po pobraniu instrumentów z magazynu szkolnego – na czele pochodu grając marsze kroczyli również w kierunku klasztoru. Tu płomiennie przemówienie wygłosił przedstawiciel Sodalicji Mariańskiej kol. Franciszek Wrzos. Następnie pochód - wśród gromkich okrzyków antyhitlerowskich – ze śpiewem, przeplatany marszami w wykonaniu orkiestry, dotarł do gimnazjum, gdzie został rozwiązany już w późnych godzinach wieczornych. Należy tu podkreślić, że cała manifestacja przebiegła nadzwyczaj spokojnie, bez jakichkolwiek nieprzemysłanych wybryków lub nawet okrzyków”.

plywający w drużynie. Zastęp nie był popierany przez szkołę i drużynę, więc szybko został zlikwidowany.

Organizowano również drużyny poza Leżajskiem. W roku szkolnym 1933/34 przy szkole podstawowej w Przychojcu zorganizowano drużynę zuchową. Jej drużynowym został druh Zbigniew Larendowicz. On razem z drużynowym z "podstawówki" Śnieżkowskim byli najlepiej przygotowani do funkcji drużynowego. Po zlocie w 1932r. we Lwowie nawiązano wiele kontaktów, które umożliwiłyby im wzięcie udziału w kursie drużynowych, w okresie wakacyjnym. Odbył się on w ośrodku szkoleniowym chorągwi lwowskiej w Suchowoli, trwał 3 tygodnie, komendantem podobozu był podporucznik Zbigniew Czekański (zamordowany później w 1941r. we Lwowie przez NKWD).

Zbigniew Larendowicz tak wspomina ten obóz...„Oprócz naszego kursu w Suchowole odbywały się dwa inne kursy drużynowych i kurs podharcemistrzowski. Jednym z ciekawszych przeżyć był bieg z przeszkodami. Wzięli w nim udział uczestnicy wszystkich kursów drużynowych tj. 120 osób podzielonych na dwu osobowe zespoły. Ja startowałem z kolegą Bronkiem Śnieżkowskim. Na trasie punktowane były zarówno prawidłowość wykonania zadań jak i czas pokonania trasy. Jak sobie przypominam było sześć „przeszkód” m.in. pierwsza pomoc, terenoznawstwo. Wszystkie zespoły radziły sobie dosyć równo. Dla nas najważniejsza okazała się łączność. Po przybyciu na punkt dostałem kartkę z tekstem do przekazania. Wiadomość była dosyć długa i zawierała temat kolejnego naszego zadania. W drużynie uczyliśmy się zarówno alfabetu Morse'a jak i tzw. „semafora”. Ponieważ sędziowie dali nam możliwość wyboru postanowiłem użyć właśnie tego drugiego sposobu gdyż jest dużo szybszy. Nadałem wiadomość a Broniek szybko ją odczytał i zaczął robić kładkę przez rzeczkę. Wszystkie inne zespoły nadawały „Morsem” i dzięki temu zyskaliśmy na tyle czasu, że zajęliśmy pierwsze miejsce”.

Dla harcerzy nie wyjeżdżających z Leżajska podczas wakacji organizowano biwaki na Bagienku.

Śnieżkowski i Larendowicz jako pierwsi w Leżajsku zdobyli stopień ćwika. Było to możliwe dzięki temu, że do rodziców przyjeżdżali na ferie i wakacje studenci prawa na uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie - Zygmunt Tadeusz Kleszczyński (1906-1986, w okresie okupacji komendant chorągwi ZHP we Lwowie) i jego brat, Tadeusz. Obaj byli instruktorami w chorągwi lwowskiej. To oni podczas przyjazdów do Leżajska tworzyli miejską komisję do przeprowadzania prób na stopnie i niektóre sprawności.

W Leżajsku oprócz I MDH im. Tadeusza Kościuszki działała w gimnazjum żeńska drużyna im. Emilii Plater prowadzona przez druhenę Reginę Wol, wspomniana już drużyna przy szkole podstawowej męskiej, prowadzona przez Śnieżkowskiego oraz przy szkole podstawowej żeńskiej drużyna im. Królowej Jadwigi, początkowo prowadzona przez uczennicę gimnazjum Zofię Wań, a później przez nauczycielkę Janinę Makosik późniejszą komendantkę hufca żeńskiego w Leżajsku⁶. Przyrzeczenie harcerskie złożyła 27 lipca 1933 r. stopień samarytanki zdobyła 13 stycznia 1935 r. Posiadała odznaki: sportową, strzelecką i wioślarską oraz sprawności: kucharki, wskazidrogi, ratowniczkę, higienistki, tropicielki, gimnastyczki i opiekunki dzieci.

Drużyna ta w roku 1934/35 liczyła razem z drużynową 22 osoby. Podzielona była na 3 zastępy prowadzone przez Helenę Tryniecką, Helenę Bis i Michalinę Mrzygłód.

Widzimy ich wszystkich na zdjęciu ze zorganizowanego zlotu drużyn z Leżajska na rozpoczęcie roku szkolnego 1933/34.

W tym to roku drużynowym I MDH im. Tadeusza Kościuszki został Józef Dręga, a w następnym Tadeusz Kurowski.

Wtedy to też zastępowym najmłodszego zastępu tj. „Lisów” został Ryszard Gröger⁷ - syn nauczyciela gimnazjum. On też od marca 1937 r. został drużynowym tej drużyny. Rozwój harcerstwa w Leżajsku przerwany został wybuchem II wojny światowej. Nie kontynuowano pracy w ramach „Szarych Szeregów”. Niemniej przedwojenni harcerze czynnie uczestniczyli w konspiracji, czy to w (Związku Walki Zbrojnej, później w Armii Krajowej, czy to w Narodowej Organizacji Wojskowej (później również wcielonej do AK). W tej pierwszej czyli ZWZ-AK działał np. Bronisław Śnieżkowski. Zaprzysiężony najprawdopodobniej już w grudniu 1941 r.. Działał w Placówce AK nr 2 dowodzonej przez por. Rudolfa Jaszowskiego – Lamparta (pod koniec lat 80tych został on wybrany jako bohater 2 Drużyny Starszoharcerskiej „Jussy”). Po pacyfikacji Leżajska 28 maja 1943 r. został dowódcą 1 drużyny w V plutonie. Pod koniec wojny pełnił funkcję szefa referatu propagandy i informacji. W drugiej organizacji czyli NOW-AK działał np. Zbigniew Larendowicz ps. Wicher czy Kuba Gröger ps. Kuba.

Służbę podjęły również harcerki. W sekcji kobiet NOW działały wywodzące się z II ŻDH im. Kr. Jadwigi Janina Makosik ps. Harcerka, czy Irena Gröger ps. Marta

Leżajsk został wyzwolony 27 lipca 1944 r. Od września zaczęło działać gimnazjum, gdzie dzięki nauczycielowi Zdzisławowi Wiechowi reaktywowały się dwie drużyny gimnazjalne. Męska im. Tadeusza Kościuszki i żeńska im. Emilii Plater.⁸

Drużynowym pierwszej został Ludwik Kosiarski. Na przełomie 1944 i 1945 r. powstały trzy kolejne drużyny: młodsza gimnazjalna im. Józefa Piłsudskiego oraz dwie: żeńska (im. Królowej Jadwigi) i męska (im. Bolesława Chrobrego w Szkole Podstawowej

Mimo małej ilości drużyn (5), ale dzięki staraniom Zdzisława Wiecha i innych instruktorów, pod koniec 1944 roku Komendant Chorągwi Harcerzy w Rzeszowie rozkazem specjalnym powołał Zdzisława Wiecha na funkcję hufcowego hufca męskiego ZHP w Leżajsku, a na początku 1945 r. zatwierdziła zaproponowany przez niego skład komendy.

Przedstawiała się ona następująco:

1. Zdzisław Wiech – komendant hufca
2. Ludwik Kosiarski – jego zastępca
3. Henryk Dublaga
4. Zbigniew Sanakiewicz
5. Władysław Pęcak
6. Ryszard Pająk
7. Jacek Szczęch
8. Jerzy Kobyłański

W tym samym roku Komendantka Chorągwi Rzeszowskiej Harcerek mianuje Janinę Makosik na komendantkę żeńskiego hufca w Leżajsku, zatwierdzając równocześnie jego skład. Zastępczynią została Lidia Kobyłańska. Inne członkinie komendy to Teresa Pająk, Maria Dańczak, Bogusława Mróz, Czesława Mazur.

Po wyjeździe Zdzisława Wiecha i aresztowaniu przez UB Henryka Dublaga, w roku 1945/45 powołano nową komendę. Dotychczasowy zastępca Ludwik Kosiarski został hufcowym. Jego zastępcą został Zdzisław Konik. W skład komendy weszli jeszcze:

⁸ Historię powojenną oparłem o materiały komisji historycznej przy KH w Leżajsku i pracy magisterskiej Cz. Płazy: Działalność harcerska w powiecie leżajskim w latach 1956 -1979 obronionej w 1979 r. na WSP w Krakowie

Zbigniew Sanakiewicz, Tadeusz Szatkowski, Ryszard Pająk, Jerzy Kobylański, Jacek Szczęch i Józef Safianowski.

Rok później Kosiarski podejmuje studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Jego funkcję obejmuje katecheta z gimnazjum - ks. Antoni Pankiewicz. Jego zastępcą zostaje Zbigniew Sanakiewicz. Do komendy wchodzi jeszcze: Józef Safianowski, Józef Orzech, Adam Głowala, Zdzisław Dziwota, Władysław Pęczak, Marian Wilk, Marian Kosiarski, Augustyn Karaś, Władysław Gorzelnik, Stanisław Siedlecki, Emil Bąk.

Ostatnią komendę męską ZHP w latach 1947-49 tworzyli następujący harcerze:

1. Zbigniew Sanakiewicz komendant hufca
2. Józef Safianowski – zastępca
3. Józef Orzech
4. Adam Głowala
5. Zdzisław Dziwota
6. Władysław Pęczak
7. Marian Wilk
8. Marian Kosiarski
9. Augustyn Karaś
10. Władysław Gorzelnik
11. Stanisław Siedlecki
12. Emil Bąk

1 października 1948 połączono w Polsce pionierki żeńskie i męskie. 30 września 1949 r. Komendant Chorągwi w Rzeszowie hm. Antoni Gromski zwolnił wszystkich hufcowych żeńskich i męskich na terenie chorągwi i rozwiązał wszystkie komendy.

1 października 1949 r. komendant połączonych hufców leżajskich dh. Józef Safianowski powołał nową koedukacyjną komendę w składzie:

1. zastępca d./s. harcerskich- Stefania Chudzik
2. zastępca d./s. Harcerzy – Marian Wilk
3. zastępca d./s. Zuchów – Ludmiła Kobylańska

4. sekretarz – Władysław Pęcak
5. referent finansowo-gospodarczy – Władysław Panek
6. skarbnik – Zofia Szczekot
7. zastępca skarbnika – Stanisława Szajnowska
8. referent zdrowia – Zbigniew Sanakiewicz
9. referent W.F. - Adela Kiełbowicz
10. referent W.F – Antoni Naskręt
11. referent W.F – Maria Szatkowska
12. referent prasowy – Danuta Kurowska
13. referenci artystyczni: Maria Szozda i Witold Lotz
14. magazynier – Augustyn Karaś
15. kronikarz i bibliotekarz – Grażyna Bauer

Początkowo siedziba hufców, po wojnie, znajdowała się w gimnazjum leżajskim. Pod koniec 1945 r. została ona przeniesiona do domu Tadeusza Szatkowskiego (członka komendy) na Plac Szkolny (obecnie Plac Jaszowskiego), a później do domu Heleny Sanakiewicz, czyli rodzinnego domu komendanta hufca – Zbigniewa.

W 1945 r. utworzona została Rada Przyjaciół Harcerstwa. W jej skład weszli:

1. Stanisław Gdula – przewodniczący, dyr. gimnazjum
2. Ludwik Sawicki -podpułkownik w st. spoczynku (obecnie bohater 14 TWDH „Jastrząb” z Leżajska)
3. Alojzy Ficowski – nauczyciel gimnazjum w Leżajsku
4. Józef Gröger – nauczyciel gimnazjum w Leżajsku
5. Józef Miernik
6. Jan Płaza – członek Miejskiej Rady Narodowej, późniejszy burmistrz Leżajska
7. Aleksander Schmidt – burmistrz Leżajska
8. Antonina Rendak
9. Władysław Klimek

Rada wspomagała działalność miejscowej komendy m.in. przez pomoc materialną przy organizowaniu obozów harcerskich.

Sprzęt obozowy znajdował się na stanie komendy męskiej, z którego mogła korzystać komenda żeńska. Były to cztery namioty dwudziestoosobowe, wypożyczone z Komendy Chorągwi w Rzeszowie, które następnie zostały nam przekazane. Ludmiła Moorthi – Kobylańska wspomina, że dwa z nich zostały przekazane oddziałowi Narodowej Organizacji Wojskowej kapitana Józefa Zadziarskiego ps. Wołyniak⁹. W oddziale tym działała część kadry leżajskiego hufca, m.in. komendant Ludwik Kosiarski i jego bracia Stefan i Marian.

Oprócz namiotów hufiec z „demobilu” szwedzkiego otrzymał cyt.:... 40 ciemnozielonych bluz, 40 koców, menażek, plecaków, saperek, 40 par butów oraz szare bluzy dla kadry. Powyższy sprzęt był do wyłącznej dyspozycji uczestników obozu, którzy po jego zakończeniu zdawali go kwatermistrzowi hufca”.¹⁰

Wyjazdy, czy to szkoleniowe, czy to wypoczynkowe zaczęto organizować w hufcu zaraz po zakończeniu wojny. W 1945 roku w Kopkach organizowany jest 17 dniowy kurs zastępowych. W 1946 4 dniowy obóz ćwiczebny w Julinie. W 1947 r. zostaje zorganizowany pierwszy po wojnie obóz wypoczynkowy trwający 31 dni, przez cały lipiec. Uczestniczyło w nim 35 harcerzy z gimnazjum w Leżajsku. Komendantem został ćwik Zbigniew Sanakiewicz (wówczas 17 letni młodzieniec), a opiekunem obozu ks. katecheta Jan Dudziak. Obóz odbył się w Maryninie koło Woli Zarczyckiej.

Działalność hufca opierała się na uczniach gimnazjum. To oni byli drużynowymi i przybocznymi, nauczyciele zaś z reguły byli jedynie opiekunami.

Po wojnie pierwszymi drużynowymi w gimnazjum leżajskim, a tym samym w hufcu byli Henryk Dublaga, Jacek Szczęk, Jerzy Kobylański (drużynowi drużyny młodszej gimnazjalnej) Ryszard Pajak drużynowy drużyny starszej (licealnej) „Dęby i Ludmiła Kobylańska. W późniejszych latach funkcję tę pełnili również Antoni Naskręt (1MDH) czy Władysław Pęcak (2MDH), a później Jan Dziurzyński (1MDH), Tadeusz Buszta. Pierwszymi zastępowymi w drużynach męskich byli Bogusław Sander, Marian Kosiarski i Andrzej Haszto, a w żeńskiej Bogusława Mróz, Maria Dańczak i Czesława Mazur. W następnych latach w 1 MDH byli ćwik Marian Wańczyk, wyw. Franciszek Czudak, ćw. Janusz Zwoliński, wyw. Ludomir Dec, mł. Stanisław Latawiec, mł. Ryszard Wańczyk, mł. Tadeusz Węgrzyński i mł. Jan Czekierda. W 2 MDH zastępowymi byli wyw. Jan Chudzik, wyw. Zbigniew Głowiak.

⁹ Ludmiła Moorthi – Kobylańska, O moim życiu, t.1, Leżajsk 2000 r.

¹⁰ Cz. Płaza, Działalność harcerska w powiecie leżajskim w latach 1956 -1979, WSP Kraków 1979 (maszynopis)

Po wakacjach 1945 r. następuje zmiana w leżajskim harcerstwie. Rozkazem L1/49 z 1 października 1949 r. zwolnieni zostają wszyscy funkcyjni hufca męskiego i żeńskiego. Na tzw. własną prośbę zwolnieni z ZHP zostają członkowie komendy m.in. Marian Kosiarski, Stanisław Siedlecki i Adam Głowala. Część z nich zostaje później represjonowana za swą działalność patriotyczną.

W rozkazie tym podano również jakie drużyny istniały w Leżajsku i okolicach .

Mianowano drużynowych:

a) żeńskich drużyn:

1. Irena Błądek II ŻDH w Leżajsku
2. Ludmiła Niemczyk III ŻDH w Leżajsku
3. Łucja Paul IV ŻDH w Giedlarowej
4. Henryka Konior V ŻDH w Tryńczy
5. Maria Turewicz VI ŻDH w Grodzisku Dolnym
6. Maria Mackowska VII ŻDH w Sarzynie

b) męskich drużyn:

1. Jan Dziurzyński I MDH w Leżajsku
2. Tadeusz Buszta II MDH w Leżajsku
3. Józef Kaczmarczyk IV MDH w Giedlarowej
4. Michał Kiełb V MDH w Tryńczy
5. Franciszek Czudak VI MDH w Woli Zarczyckiej
6. Ludomir Dec VII MDH w Sarzynie

W następnym rozkazie z 3 listopada 1949 mianowano

1. Bronisławę Bis p.o. drużynowej I ŻDH w Leżajsku
2. Henryka Śmiałka drużynowym I Gromady Męskiej Zuchów w Leżajsku
3. Kazimierza Wylazia drużynowym II Gromady Męskiej Zuchów w Giedlarowej
4. Piotra Smycza drużynowym III Gromady Męskiej Zuchów w Starym Mieście
5. Terlikowską drużynową I Gromady Żeńskiej Zuchów w Leżajsku

6. Ludmiłę Niemczyk drużynową II Gromady Żeńskiej Zuchów w Leżajsku

Zmiany w pracy drużyn bardzo dobrze widać na przykładzie I MDH im. Tadeusza Kościuszki w Leżajsku. W 1945 r. następuje zmiana nazw zastępów. Pierwszy „Jelenie” zmieniał nazwę na „Warszawa”, drugi „Orły” zmieniał na „Kraków, trzeci z „Rysie” na „Wrocław”, czwarty z „Wilków” na „Gdańsk”. Na zbiórkach pojawiają się takie tematy jak „Związek Młodzieży Polskiej a nowe harcerstwo” wygłoszony przez delegata ZMP Kazimierza Terlikowskiego, udział w miesiącu przyjaźni Polsko – Radzieckiej, pogadanka o Stalinie w 70tą rocznicę urodzin, udział w uroczystościach I rocznicy zjednoczenia PPR i PPS, czy też pogadanki o planie 6 letnim.